

חומרי רקע ליום עיון
"חוסן, חינוך והתמודדות עם גזענות"
מרכז TEC, מכון מופ"ת
23.3.2022

חינוך לחשיבה ולשיח אזרחיים

Educating for Civic Reasoning and Discourse

דגשים מרכזיים והמלצות של הוועדה לנושא חשיבה ושיח אזרחיים
מטעם האקדמיה הלאומית האמריקאית לחינוך (NAEd)

יום העיון חוסן, חינוך והתמודדות עם גזענות נערך ביום הבין-לאומי למאבק בגזענות ועוסק מדי שנה בחינוך לסובלנות ולהגברת האמון בין תרבויות שונות בחברה הישראלית. השנה מתמקד יום העיון בסוגיית החוסן בחברה הישראלית ובעולם כולו.

הטקסט שלהלן עובד כחומר רקע להרצאתה של פרופ' קרול לי "חוסן נוכח גזענות: ההשלכות של מדעי הלמידה וההתפתחות על החינוך". בהרצאתה תעסוק פרופ' לי ביישום ממצאים ממחקרים בנושא למידה והתפתחות על חוסן וחינוך נגד גזענות.

הטקסט מבוסס על תקציר המנהלים של הוועדה לחשיבה ולשיח אזרחיים של האקדמיה הלאומית לחינוך (NAEd). פרופ' קרול לי שימשה יושבת ראש הוועדה ואחת מעורכות הדוח.

לפרסום המלא ראו:

Lee, C. D. White, G., & Dong, D. (Eds.) (2021). Executive Summary. [Educating for Civic Reasoning and Discourse. Committee on Civic reasoning and discourse](#). Washington, DC: National Academy of Education

קרול לי היא פרופסור אמריטה לחינוך, למדיניות חברתית וללימודים אפרו-אמריקאיים באוניברסיטת נורת'ווסטרן באילינוי, ארה"ב. כמו כן היא משמשת נשיאת האקדמיה הלאומית לחינוך (NAEd), וחברה באקדמיה הלאומית האמריקאית למדעים ולאומנויות, באיגוד הלאומי לשפה ואוריינות, ובאיגוד הבין לאומי להוראת מדע.

פרסומים נבחרים בנושא ההרצאה:

- [Integrating research on how people learn and learning across settings as a window of opportunity to address inequality in educational processes and outcome](#)
- [Practice that supports learning and development: A commentary](#)
- [Historical evolution of risk and equity: Interdisciplinary issues and critiques](#)

יו"ר המושב היא פרופ' זהבית גרוס – [ראש קתדרת אונסקו לחינוך לערכים, סובלנות ושלווה](#) בבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר אילן וחברת ועדת היוזמה העוסקת בנושא [חינוך לערכים – קווים מנחים להערכה ולמדידה](#).

חינוך לחשיבה ולשיח אזרחיים

Educating for Civic Reasoning and Discourse

דגשים מרכזיים והמלצות של הוועדה לנושא חשיבה ושיח אזרחיים מטעם האקדמיה הלאומית האמריקאית לחינוך (NAEd)

הקדמה ונושאים מרכזיים בדוח

פרסומו של דוח זה בתקופה רוויית משברים מבליט את הצורך ואת הדחיפות בפיתוח מיומנויות של חשיבה ושיח בתחום האזרחות. קיטוב חברתי גובר, לחץ על המוסדות הדמוקרטיים, מחאות חברתיות נגד עוולות וגזענות ולצידם מגפה עולמית, משבר כלכלי גלובלי ומשבר אקלים – כל אלה דורשים מאיתנו לנקוט פעולה. נוסף על כך, הזמינות האדירה של מידע דיגיטלי שאמינותו מוטלת בספק מגבירה עוד יותר את החשיבות של פיתוח מיומנויות חשיבה ושיח אזרחיים בקרב התלמידים והתלמידות.

גם בתי הספר הושפעו מהמשברים ומהאתגרים של התקופה האחרונה. האקלים שבו אנו חיים הולך ונהיה מקוטב, גזעני ופוליטי יותר ויותר. לכן חשוב לצייד את התלמידים והתלמידות בידע ומיומנויות שיאפשרו להם להבין נושאים חברתיים מורכבים, לכבד נקודות מבט שונות משלהם ולנהל דו-שיח למרות ההבדלים. פיתוח היכולות האלה חיוני לתלמידים ולתלמידות בבגרותם, כאשר יהיו אזרחים פעילים בקהילה, אך לא רק; יכולות אלו הכרחיות להמשך תפקודן של המערכות הדמוקרטיות.

איך מגדירים חשיבה ושיח אזרחיים?

כבר בתחילת עבודתה הסכימה הוועדה לחשיבה ולשיח אזרחיים של האקדמיה הלאומית לחינוך (NAEd) על הגדרה משותפת למושג חשיבה ושיח אזרחיים (Civic reasoning and discourse). השאלה המרכזית שעמדה בפני מנסחי ההגדרה הייתה "מה אנחנו צריכים לעשות?". המושג "אנחנו" כולל כל פרט ופרט בקבוצה או בקהילה, ללא קשר למעמד האזרחי שלהם.

חשיבה אזרחית כוללת את כל ההיבטים של נושא ציבורי מסוים ושוקלת נקודות מבט שונות וראיות מבוססות.

שיח אזרחי עוסק ביכולת לתקשר עם אנשים אחרים ולדון בנושאים ציבוריים שונים, תוך כדי הבנה של היחיד והקבוצה. עליו להתנהל מתוך כבוד לזכויות האדם היסודיות, בין אם הוא מסתכם בקונצנזוס, פשרה או עימות על עוולות חברתיות.

אזרחים ואזרחיות במדינה נדרשים להתמודד עם סוגיות פוליטיות-חברתיות ולהבין את המורכבות שלהן. על כן עלינו לשאול את עצמנו: כיצד ניצור הזדמנויות לילדים ומתבגרים לעסוק בדילמות אזרחיות עכשוויות, כדי שבעתיד יוכלו להשתתף במערכת הדמוקרטית?

נהוג לחשוב כי ההכנה הזו צריכה להתבצע במסגרת שיעורי אזרחות, מדעי החברה וההיסטוריה בבתי הספר. ואכן כמה דוחות שהתפרסמו לאחרונה מציעים תובנות והמלצות על קידום התחום במסגרת שיעורים אלו. נוסף על הוראת התחום בשיעורי האזרחות וההיסטוריה מתקיימים בבית הספר ובקהילה פרויקטים רבים המעודדים את התלמידות והתלמידים להשתתף בפעילות אזרחית.

אם כן, במה שונה הפרויקט הזה מפרויקטים אחרים? מטרת הוועדה שהוקמה היא להציב את התשתית אשר תכין תלמידים ותלמידות לעסוק בחשיבה ובשיח אזרחיים. מחברי הדוח מאמינים כי עבודתם תציע מסקנות מועילות לעבודה הנעשית בימים אלה בחינוך האזרחי ובהוראת הידע בתחום האזרחות.

הדוח עונה על חמש שאלות מרכזיות

- אילו היבטים קוגניטיביים, חברתיים, רגשיים, אתניים וזהותיים קשורים לחשיבה ולשיח אזרחיים? כיצד הם מתפתחים? כיצד התלמידים לומדים להבין מהי דעה קדומה או לומדים לשקול נקודות מבט מגוונות?
- מה יכול המחקר בנושא למידה והתפתחות ללמד אותנו על טיפוח יכולות בתחום השיח האזרחי והכנת התלמידים לפעילות אזרחית?
- איזה אקלים כיתתי יכול לתרום לפיתוח היכולות האלו? איזו תוכנית לימודים תתרום ללמידה אזרחית משמעותית?
- כיצד תורמת למידה לפי תחומי תוכן ומקצועות לימוד לפיתוח מגוון המיומנויות הנדרשות לחשיבה ולשיח אזרחיים אפקטיביים?
- איזו הכשרה ואיזה פיתוח מקצועי דרושים למורים ולמנהלים בבתי הספר, כדי לתכנן את ההוראה בתחום זה ולעודד פיתוח ערכים דמוקרטיים וקבלת החלטות דמוקרטיות?

למה אנו מתכוונים כשאנחנו אומרים "אזרחות"?

אין הגדרה או פירוש אחד למילה אזרחות; לכן חשוב ללמד את התלמידים והתלמידות אופנים שונים שבהם ניתן לבחון את המושג.

לעיתים אזרחות מגדירה את הסטטוס של אנשים במדינה כלשהי ואת הזכויות החוקיות שלהם. בהקשר זה התלמידים צריכים ללמוד מי מקבל את הזכויות האלו ולחשוב על מידת ההוגנות של ההסדרים הללו.

"אזרחות" מתייחסת גם למעורבות פעילה של אנשים בתוך קהילה, מעורבות הכוללת גם תגובה לאירוע או ביקורת עליו.

המשמעות האחרונה שהזכרנו של המילה "אזרחות", אותה מעורבות פעילה בקהילה שאליה אנו שואפים, היא שמכוונת את דרכו של הדוח הזה ואת המלצותיו.

סיבה נוספת לחשיבות העיסוק בתחום זה היא רמת הידע של התלמידים: בשני העשורים האחרונים נמדדו רמות בקיאות נמוכות למדי של התלמידים במבחני הערכה בתחום האזרחות.¹ המבחנים מצביעים לא רק על בקיאות בנושאי לימוד אלא גם על פערים בין תלמידים על רקע גזע, מוצא אתני ורמת הכנסה. פערים אלו מדגישים את הצורך בשיפור הגישה ואיכות ההוראה לתלמידים מקבוצות מוחלשות.

למרות האתגרים האלה, עדיין יש סיבה לתקווה. צעירים משמיעים את קולם, משתתפים בדיונים (debate), מעורבים בפעילויות חברתיות ונלחמים על חופש ועל שוויון לכולם. גם תלמידים ותלמידות מפגינים מעורבות חברתית ועוסקים בבעיות המשפיעות על הדור שלהם: החל מאלימות וכלה בשינויי האקלים.

לתלמידים דרושות הזדמנויות נוספות לעסוק בחשיבה ובשיח אזרחיים, לכן כינסה האקדמיה הלאומית לחינוך את הוועדה הנוכחית, שכללה חוקרים ממגוון תחומים, אנשי שטח ותלמידים. הדוח המסכם את פעילות הוועדה פורש את המחקר העדכני בתחום ובוחן את נושא השיח והחשיבה האזרחיים מכיוונים שונים: מחקרים בתחום הלמידה וההתפתחות, דרכים לעידוד התלמידים למעורבות חברתית, סביבות למידה ואקלים בית ספרי, המרחב הדיגיטלי, פרקטיקות הוראה ופיתוח מקצועי של מורים בתחום זה.²

¹ החל משנת 1969 המרכז הלאומי לסטטיסטיקה של החינוך בארה"ב עורך בחינות הערכה סטנדרטיות לכל התלמידים בכל המדינות בארה"ב (כלומר, ברמה הפדרלית). ההערכה מתבצעת במסגרת התוכנית הלאומית להערכת ההתקדמות החינוכית (NAEP) ומטרתה לבדוק את רמת הידע והיכולות של תלמידים ותלמידות במגוון תחומים כמו קריאה, כתיבה, אומנויות, מדעים, גיאוגרפיה, כלכלה, אזרחות והיסטוריה אמריקאית. הבחינות נערכות בקרב מדגם מייצג של תלמידים בכיתות ד', ח' ו"ב, מבתי ספר פרטיים וציבוריים ברחבי ארה"ב. לקריאה נוספת ראו: זרד, א' וויניגר א' (2021). **מבחני הערכה סטנדרטיים ארציים במערכת החינוך בישראל ובמבט השוואתי**. ירושלים: מרכז המידע והמחקר של הכנסת.

² לפירוט הנושאים הנידונים בכל פרק ראו נספח 1.

נוסף על אלו כולל הדוח גם המלצות לפרקטיקה, כללי מדיניות ומחקר עתידי. אם כן, מטרת הדוח היא לבחון כיצד להכין את התלמידים והתלמידות בצורה טובה יותר להתמודד עם נושאים אזרחיים, פוליטיים וחברתיים מורכבים ולדון בהם. לשם כך עלינו לוודא שתוכניות הלימודים, פרקטיקות ההוראה וסביבות הלמידה שלהם מתעדכנות בהתאם למחקר המתפתח בתחום. לכן הדוח סוקר מחקרים בין-תחומיים בנושא למידה והתפתחות וכן דוגמאות נבחרות של תוכניות עדכניות. ניכר כי יש לרענן את הוראת תחום החינוך לאזרחות ולדמוקרטיה, וחשוב לעשות זאת בהסתמך על ידע מחקרי מהימן. אחת התרומות העיקריות של דוח זה היא שילוב מחקרים על למידה בתחום החינוך לחשיבה ולשיח אזרחיים. המחקרים השונים מצביעים על חשיבותן של פיתוח מיומנויות חקר וחשיבה ביקורתית וכן פיתוח אמפתיה ונכונות לשקול נקודות מבט רבות – כבסיס הכרחי לחשיבה ולשיח דמוקרטיים.

עיקרי ההמלצות בנושא פרקטיקה, מדיניות ומחקר

בחלק זה נדון בשאלה כיצד מקדמים את הוראת התחום וכיצד יוצרים את התנאים הטובים ביותר ללמידה שלו. תנאי בסיסי הוא השקעת משאבים ויצירת סביבות למידה אשר יאפשרו לתלמידים לעסוק בחשיבה ושיח אזרחיים, לפתח זהות אישית, חוסן נפשי, חוויות ייחודיות וחוזקות. אנו מציעים מערך המלצות בנושאי פרקטיקה ומדיניות אשר ירחיבו את שיטות ההוראה הקיימות ויעודדו רפורמה בתוכנית הלימודים.

המלצות מעשיות לאנשי השדה

- חינוך לחשיבה ולשיח אזרחיים צריך לכלול נושאים של **גיבוש זהות, מוסר ואתיקה**, כדי שהתלמידים והתלמידות יוכלו להתמודד עם שאלות מורכבות בתחום זה.
- יש להקדיש תשומת לב לבחינה עצמית של **דעות קדומות** ורגשות קיימים, לפיתוח **אמפתיה** כלפי אחרים, להערכת מגוון נקודות מבט וכן לנכונות לשקול פשרות.

- **אקלים כיתתי בטוח** - האקלים הכיתתי צריך לסייע לתלמידים להיות מעורבים ולנהל דיון. חלק זה כולל גם את התנהלות המורים והמורות בשיעור: עליהם לעודד את התלמידים להשמיע את קולם ולהיות מעורבים, לקבוע כללים להשתתפות בדיונים ולהדגים בעצמם כיצד מנהלים דיון.
- הוראת אזרחות ושיח אזרחי צריכה להתבסס על **פרויקטים** ועל **חקר**. מומלץ כי תוכנית הלימודים תעסוק בנושאים חברתיים מורכבים, תתבסס על תחומי העניין של התלמידים, החוויות בבית ובקהילה וחיי היום יום בכלל.
- **התמודדות עם מידע** - חשוב לשלב בתוכנית הלימודים אסטרטגיות שיעזרו לתלמידים לאסוף מידע ונתונים, לנתח ולהפיץ אותם באמצעי התקשורת הדיגיטליים וברשתות החברתיות. כמו כן חשוב שילמדו לזהות מידע שגוי והטיות, לפתח נקודת מבט מושכלת המבוססת על ראיות, להשתתף בשיח המקוון באופן מכבד ובטוח וכן לזהות ולהימנע מבריונות מקוונת ומהתנהגויות מסוכנות אחרות במרשתת.
- **הכשרה ופיתוח מקצועי** - תוכניות הכשרה ופיתוח מקצועי של צוותי הוראה חשובות להטמעה של ההמלצות לעיל. יש להכשיר מורים ומנהלות בתי ספר ספציפית להוראת תחום זה, ללמד אותם אסטרטגיות הוראה בנושא קיום שיח ודיון וכן להדריך אותם כיצד לערב תלמידים בנושאים מורכבים ושנויים במחלוקת. לבסוף חשוב להקצות זמן במערכת השעות השבועית שבו יכולים המורים והמורות לתכנן את מהלך השיעור, לאסוף חומרים ולהתכונן לשיעור.

המלצות בתחום המדיניות

ברמה הלאומית והמקומית

- יש ליישם את לימודי האזרחות בחטיבת הביניים וגם בתיכונים. במסגרת השיעורים יש ללמד על תהליכים ועקרונות במשטר הדמוקרטי, על בחירות חופשיות והוגנות וגם על צורות אחרות של השתתפות אזרחית.
- חשוב להציב כמה **סטנדרטים** ללימודי האזרחות:
 - **שילוב בכל תחומי הדעת** - הוראת ידע ומיומנויות בתחום השיח והחשיבה האזרחיים צריכה להיות משולבת בכל תחומי הדעת שבתוכנית הלימודים.
 - שימוש ב**למידת חקר ולמידה מבוססת פרויקטים** - חשוב לבסס את לימודי האזרחות על פרויקטים ועל חקר, ולכלול בשיעורים דיונים בנושאים מורכבים ובעלי משמעות לחייהם של התלמידים והתלמידות.

■ תשומת לב לחוויות אינדיווידואליות - יש לתת את הדעת על חוויותיהם של תלמידים מרקעים שונים ולהתאים את התכנים. למשל קבוצות ילידיות בארה"ב שלהן היסטוריה של דיכוי ולחימה מול קבוצות מהגרים שהגיעו מרקע תרבותי-חברתי שונה או אפרו-אמריקנים שלהם היסטוריה של עבדות.

■ תוכנית הלימודים צריכה להתאים לשלב ההתפתחותי של התלמידים והתלמידות. כך למשל, החשיבה של תלמידים בבתי ספר יסודיים על נושאי אזרחות היא אישית מאוד ומבוססת על חוויות היום-יום שלהם, ואפילו לילדים צעירים מאוד יש יכולות אמפתיה וחשיבה מוסרית. יכולותיהם של התלמידים לבחון בעיות חברתיות ובעיות מוסריות משתפרות בחטיבת הביניים ובתיכון, ועד אז הם כבר מסוגלים לחקור תרחישים מורכבים יותר ולחשוב בצורה מסודרת יותר על בעיות הקשורות לאזרחות.

חיזוק ההיבט הבין-תחומי של חשיבה ושיח אזרחיים

פיתוח מיומנויות של חשיבה ושיח אזרחיים יכול להיעשות בכל תחומי הדעת. הדבר יאפשר לתלמידים ולתלמידות הזדמנויות לתרגל שיח אזרחי במצבים שונים שבהם ייתקלו במהלך החיים.

שיעורי אזרחות ומדעי החברה

במסגרת שיעורים אלו יש ללמד על עקרונות המשטר הדמוקרטי ומוסדות מרכזיים בו, תהליך הבחירות וההצבעה למועמדים וכן צורות נוספות של מעורבות אזרחית כגון הפגנות, הבעת דעה באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות ועוד. מעבר להוראת תכנים, כדאי גם לשלב פעילות חווייתית אשר תמחיש לתלמידים את תהליכי קבלת ההחלטות במשטר דמוקרטי. כך למשל בתקופת בחירות אפשר לערוך בבית הספר סימולציית בחירות ולאפשר לתלמידים לחוות את התהליך כולו ששיאו הוא כאמור הצבעה בקלפי. רצוי כי הפעילות תשלב למידה ודיונים על נושאים ציבוריים, פעילות המפלגות, היבטים כלכליים של מערכות בחירות, מושגים בתחום זכויות האדם ועוד.

גאוגרפיה

עיסוק בנושאים היסטוריים, פוליטיים וחברתיים מחייב הבנה של מושגים בגאוגרפיה ומיומנות קריאת מפה. על כן חשוב להקדיש מקום בתוכנית הלימודים גם לתחום זה.

היסטוריה

במסגרת לימודי היסטוריה צריכים התלמידים לפתח חשיבה היסטורית בהקשר נתון. כלומר עליהם לבחון טענות סותרות, להעריך חומרים ממקורות שונים, לבחון נרטיביים היסטוריים ועוד. מלבד ההקשר שבו התרחשו אירועים היסטוריים, יש ללמד תלמידים ותלמידות לבחון את השפעותיהם של אירועים בעבר על דילמות בהווה.

אוריינות, שפה וספרות

הבנת הנקרא היא מיומנות חשובה מאוד בהקשר של חשיבה ושיח אזרחיים. על התלמידים ללמוד לנתח טקסטים מורכבים, לפתח טיעונים ולהצליח להציג אותם באופן רהוט וקוהרנטי. קריאת ספרים וסיפורים ממגוון רחב של תרבויות תרחיב את נקודת המבט של התלמידים, תעמיק את היכרותם עם עולמות חברתיים שונים משלהם ותפרוש בפניהם דרכי התמודדות עם בעיות – הן מקומיות, הן אוניברסליות.

מתמטיקה ומדעים

על התלמידים לפתח מיומנויות המשגה וחשיבה ביקורתית במתמטיקה ובמדעים כדי להיות מסוגלים לבחון בעיות וטענות בזירה הציבורית. הכוונה היא לנושאים כמו חשיבה הסתברותית (probabilistic reasoning), סטטיסטיקה וניתוח נתונים וכן קבלת החלטות מושכלות המבוססות על ראיות. התלמידים צריכים להכיר את שיטות החקר המדעיות ואת הדרך שבה מתפתח המדע כדי להבין את העולם המדעי, המשמש דגם לתחומים אחרים.

בתחום מימון ומשאבים

- יש להבטיח מימון רציף לפיתוח, הטמעה והערכה של תוכניות לימודים בתחום החינוך האזרחי. מימון זה כולל פיתוח חומרי למידה איכותיים, פיתוח מקצועי עבור מורים, מורות, מנהלים ומנהלות – בכל שכבות הגיל.
- יש להקצות משאבים לאיסוף נתונים מעודכנים על ההוראה והלמידה בתחום החשיבה והשיח האזרחיים, שכן ההערכה הקיימת היום איננה מספיקה. כך ניתן יהיה לאסוף מידע על ההזדמנויות שמקבלים התלמידים לרכישת מיומנויות של חשיבה ושיח אזרחיים (ובעיקר, איזה סוג אקלים כיתתי ובית ספרי מעודד לימודי אזרחות ומעורבות אזרחית).

בתחום העמותות והמגזר שלישי

- יש לקדם שיתוף פעולה ודיאלוג פתוח בין ארגונים מקצועיים של אנשי חינוך, כדי לתרום ללימודי החשיבה והשיח האזרחיים. חשוב לחזק את גופי המחקר והשותפויות בין גופים שמטרתם לפתח מידע נגיש ומעודכן בנושא חשיבה אזרחית ושיח אזרחי. ההתייחסות צריכה להיות גם לפדגוגיות המומלצות בתחום זה, נושא שלעיתים לא נדון בצורה מעמיקה מספיק. בתחום הזה כדאי ללמוד ממדינות נוספות מעבר לישראל ולארה"ב, ולשתף פעולה באופן גלובלי בקידום החינוך אזרחי.

המלצות להמשך מחקר

- תוכניות לימודים וסביבות למידה:** יש צורך במחקר נוסף הנוגע ללמידה והתפתחות אנושית. יתר על כן חשוב לבחון את הפרקטיקות הפדגוגיות היעילות, שבאמצעותן יוכלו התלמידים לפתח אמפתיה כלפי האחר, לקבל חילוקי דעות ושונות.
- פיתוח זהות:** נחוץ מחקר אשר יבחן כיצד לשלב למידה חברתית-רגשית עם הוראת חשיבה ושיח אזרחיים. בהקשר לזהויות התלמידים ותפקידן בהוראת התחום, יש לחקור את ההזדמנויות והאתגרים המצויים בסביבת התלמידים מחוץ לבית הספר – הבית והמשפחה, הקהילה, קבוצת החברים ועוד – בכל הנוגע ללימודי אזרחות והתפתחות אישית.
- המרחב הדיגיטלי:** יש להוסיף ולחקור את נושא פיתוח מיומנויות של אוריינות דיגיטלית, ובכלל זה בטיחות ברשת, התמודדות עם מידע שגוי ומאבק בתכנים הכוללים מסרים גזעניים.
- הכשרה ופיתוח מקצועי של צוותי הוראה:** חשוב לעדכן את התכנים בהכשרות ובפיתוח המקצועי של צוותי ההוראה, וחשוב לעשות זאת בהסתמך על מחקרים בתחום. למשל, הממדים הקוגניטיביים והרגשיים הקשורים לחשיבה ולשיח אזרחיים; ידע תוכן בנושא אירועים עדכניים ואירועים היסטוריים, אשר יעשיר את תוכנית הלימודים; אתגרים בשינוי קונספטואלי והתמודדות עם דעה קדומה; חקירת ההתנגדויות לעיסוק ולדיון בנושאים שנויים במחלוקת.
- מדידה והערכה:** יש לחקור דרכי מדידה והערכה נוספות אשר ירחיבו את האפשרות למדוד את הישגי התלמידים בתחום זה ואת יעילות ההוראה. כך למשל, נוסף על בחינת ידע תוכן או עובדות, יש לפתח דרכים לבחינת מיומנויות ונטיות רלוונטיות לחשיבה ולשיח אזרחיים.

לסיכום, בדוח זה ביקשנו לעמוד על חשיבותו של תחום השיח והחשיבה האזרחיים. חברי ועדת המומחים מאמינים כי למידת התחום צריכה להתפרש מעבר לשיעור בודד בנושא ההיסטוריה של ארה"ב או לימודי אזרחות, או מעבר לשיעור בודד המתמקד בשפה או במדעים. עלינו לטפח את הידע והמיומנויות בתחום זה הכוללים: פיתוח אמפתיה כלפי האחר, פתיחות לנקודות מבט שונות, בחינת הטיות ודחיית פתרונות פשטניים לבעיות מורכבות – כל אלה הן נטיות חשובות מאוד שעלינו לעודד בקרב תלמידינו.

ניכר כי צעירים וצעירות מעוניינים למלא את תפקידם כאזרחים מעורבים ולקחת על עצמם את האחריות הנדרשת מהם. לכן חשוב לתת להם הזדמנויות משמעותיות ללמוד ולתרגל את המעורבות הזו, ולהתבסס על החוזקות והחוסן הנפשי שפיתחו כחלק מההתנסויות שלהם בחיים.

חשוב שבתי הספר, המשפחות והקהילות ימשיכו לפעול יחד כדי להכין את הצעירים להשתתף באופן פעיל בחברה דמוקרטית ולנהוג באחריות בעולם גלובלי ובמציאות של תלות הדדית.

כותבי הדוח מקווים כי ההמלצות יתרמו למאמצינו של מערכת חינוך ציבורית בהכנת הצעירים להשתתף בחשיבה ובשיח אזרחיים אפקטיביים אשר יתרמו לחיזוק הדמוקרטיה.

נספח 1: פירוט פרקי הדוח

שמונה הפרקים בדוח עוסקים כל אחד בהיבט אחר של תחום החשיבה והשיח האזרחיים:

1. סקירה היסטורית של הבסיס הפילוסופי-מוסרי למחקר ולעשייה בתחום החינוך והשיח האזרחיים.
2. סקירת מחקרים בתחום הלמידה וההתפתחות והקשר שלהם לנושאים כמו שינוי מחשבתי, חשיבה מוסרית ודעות קדומות. הבנה טובה יותר של תהליכי למידה מאפשרת לחוקרים להתגבר על אתגרים בהוראת תחום החשיבה והשיח האזרחיים.
3. ההיסטוריה של לימודי האזרחות בארה"ב והמאמצים לשלב את החשיבה והשיח האזרחיים בחינוך.
4. כיצד מכינים צעירים וצעירות למעורבות חברתית? הפרק סוקר את מגוון הדרכים לשלב תלמידים ותלמידות מקהילות מוחלשות (מהגרים, אפרו-אמריקאים, אנשים מאמריקה הלטינית, אסייתים-אמריקאים ובני האפלאצ'ים) בשיח ובחשיבה האזרחיים.
5. חשיבה ושיח אזרחיים בסביבה של אי-שוויון מבני, הגירה וקונפליקטים. נסיבות ואירועים חברתיים ופוליטיים מעצבים את הזהות האזרחית של צעירים וצעירות: אי שוויון, הגירה, התמודדות עם קונפליקטים ועוד.
6. סביבות למידה ואקלים כיתתי ובית ספרי התומכים בחשיבה, בשיח ובמעורבות אזרחיים. פרק זה בוחן את המאפיינים של סביבות למידה המעודדים חשיבה ושיח אזרחיים, כולל האתגרים העומדים בפני הוצאה לפועל של סביבות כאלה והתמיכה הדרושה להן.
7. אזרחות דיגיטלית: מדיה, אוריינות וגזענות בזמנים סוערים. הפרק עוסק במעורבות האזרחית של צעירים וצעירות במרחב הדיגיטלי כיום, וסוקר את האתגרים העומדים בפני מעורבות כזו.
8. פרקטיקות פדגוגיות והאופן שבו מורים לומדים. הפרק סוקר את הפרקטיקות הפדגוגיות הנחשבות אפקטיביות ללמידה אזרחית וכן את תוכניות הלימודים המוצלחות בתחום זה.

תרגום מאנגלית: לירון רובינס | עריכה ועיבוד: מוריה יזרעאלב
עריכה מדעית: אילה ולודבסקי-יובל וד"ר נירית טופול | עיצוב: רות ערן

15.03.2022

יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בשגרות העבודה של העוסקים בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין למקבלי החלטות ולציבור הרחב חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל.